

היום נלמד בעזרת ה':

דף צד

[ע"פ ביאור הכרוחא]

אינהו, הם, חגי זכריה ומלאכי, **עדיפי מיניה** [עדיפים ממנו, מדניאל], ומצד שני, **איהו עדיף מנייהו** [הוא עדיף מהם].

אינהו עדיפי מיניה, **דאינהו נביאי הין**, ואיהו, דניאל, לאו נביא. ומצד שני **איהו עדיף מנייהו**, **דאיהו חזא** [שהוא ראה] את מראה הנבואה, ואינהו לא חזו.

וכי מאחר דלא חזו כלל את מראה הנבואה, מאי טעמא איבעות [למה נבעתו וברחו בהחבא]?

אף על גב דאינהו לא חזו מידי - מזלייהו חזי.

אמר רבינא: שמע מינה, האי מאן דמבעית [מי שמפחד], ואינו יודע ממה הוא מפחד, אף על גב דאיהו לא חזי דבר - מזליה חזי.

מאי תקנתיה [מה תקנתו]? לינשוף מדוכתיה ארבעה גרמידי [ידלג מהמקום שעומד שם כדי ארבע אמות].

אי נמי, ליקרי [שיקרא] קרית שמע.

ואי קאי במקום הטנופת [ואם הוא עומד במקום הטינופת, שאסור לומר שם דברי תורה], לימא הכי: עיזא דבי טבחא שמינא מינאי [לך אצל העיזים והניחני. ולחש הוא].

כתוב: "לסרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו'". אמר רבי תנחום, דרש בר קפרא בציפורי: מפני מה כל מ"ם שנאמצע תיבה פתוח, ומ"ם זה שבתיבת "למרבה" סתום?

ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות את חזקיהו משיח, ואת סנחריב - גוג ומגוג. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם! ומה דוד מלך ישראל, שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך - לא עשיתו משיח, חזקיהו, שעשית לו כל הנסים הללו, שניצול מסנחריב, ונתרפא מחליו, ולא אמר שירה לפניך - תעשהו משיח!?

לכך נסתתם. כלומר, שנסתמו הדברים שעלו במחשבה לפני הקדוש ברוך הוא, ולא נעשו.

מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו: רבונו של עולם, אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה, ועשהו משיח. פתחה ואמרה שירה לפניו. שנאמר: "מכנף הארץ זמרת שמענו צבי לצדיק וגו'" [וסוף הפסוק: "ואמר רזי לי רזי לי אוי לי בגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו"].

אמר שר העולם [מלאך שכל העולם מסור בידו] **לפניו: רבונו של עולם, צבינו עשה לצדיק זה!**

יצאה בת קול ואמרה: "רזי לי רזי לי". דהיינו, הנסתרות שלי הן, ואני יודע על מה מתעכב משיח מלבוא.

אמר נביא: "אוי לי", אוי לי, עד מתי [מתי יבוא משיח]?

יצאה בת קול ואמרה: "בגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו". ואמר רבא ואיתימא רבי יצחק: **עד דאתו בזוזי ובזוזי דבזוזי.** דהיינו, עד שיבואו בזוזים על ישראל כמה פעמים.

עוד כתוב בספר ישעיהו: "משא דומה אלי קרא משעיר שמר מה מלילה שמר מה מליל וגו'".

אמר רבי יוחנן: אותו מלאך הממונה על הרוחות [שהנשמות נפקדות אצלו] - **דומה שמו.**

נתקבצו כל הרוחות אצל דומה, המלאך הממונה עליהם, **ואמרו לו** [זוהו שנאמר: "משא דומה אלי קרא משעיר". שאמר דומה, שקראו אליו הרוחות על דבר גלות שעיר ועשיו]: **"שמר מה מלילה שמר מה מליל",** דהיינו, מה אומר השומר, שהוא הקדוש ברוך הוא, על הגלות שהיא כלילה? מתי יהיה קץ הגאולה מליל זה?

אמר שמר אתא בקר וגם לילה. אמר להם השר, שכך אמר השומר, הקדוש ברוך הוא: הגאולה שהיא כבוקר - תבוא. אבל לפני כן תהיה גלות ארוכה, שהיא כלילה. **אם תכעיון** [אם תרצו להגאל] - **בעיו** [בקשו רחמים], **שבו אתיו** [שוכו בתשובה, ובואו לגאולה].

תנא משום רבי פפייס: גנאי הוא לחזקיה וסייעתו [דבר מגונה עשו], **שלא אמרו שירה, עד שפתחה הארץ ואמרה שירה.** שנאמר: **"מכנף הארץ זמרת שמענו צבי לצדיק וגו'".**

כיוצא בדבר אתה אומר גבי מה שנאמר בפרשת יתרו: **"ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם".**

תנא משום רבי פפייס: גנאי הוא למשה וששים ריבוא [כל עם ישראל], שלא אמרו "ברוך", עד שבא יתרו ואמר: "ברוך ה'". עוד כתוב שם: "ויחד יתרו". ונחלקו בכיבור הדבר רב ושמואל.

רב אמר: שהעביר חרב חדה על בשרו. שמל את עצמו - ונתגיר. ושמואל אמר: שנעשה חזודים חזודים [קמטים קמטים] כל בשרו, לפי שהיה מיצר על מפלת מצרים.

אמר רב, היינו דאמרי אינשי: גיורא [גר], עד עשרה דרי [עד עשרה דורות], לא תבזה ארמאי קמיה [אל תבזה גוי בפניו].

עוד כתוב בישיעיהו, בנבואה שנאמרה על מפלת אשור: "לכן ישלח האדון ה' צבאות במשמניו רזון".
מאי "במשמניו רזון"?

אמר הקדוש ברוך הוא: יבא חזקיהו, שיש לו שמונה שמות, ויפרע מסנחריב שיש לו שמונה שמות ["במשמניו" לשון שמונה].

ומנין לנו שהיו לחזקיהו שמונה שמות? דכתיב: "כי ילד ילד לנו, בן נתן לנו, ותהי המשרה על שכמו, ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום". והיינו שמונה שמות: פלא, יועץ, אל, גבור, אבי, עד, שר, שלום.

ומקשינן: והאיכא עוד שם, שהרי נקרא גם חזקיהו!

ומבארינן: מה שכינהו חזקיהו - היינו שחזקו יה.

דבר אחר: חזקיהו - שחזק את ישראל לאביהם שבשמים.

סנחריב, מנין לנו שהיו לו שמונה שמות?

דכתיב ביה: "תגלת פלאסר", "פלנאסר", "שלמנאסר", "פול", "סרגון", "אסנפר", "רבא", "ויקרא".

ומקשינן: והאיכא גם את השם סנחריב!

ומבארינן: מה שכינהו סנחריב, על שם שסיחתו ריב.

דבר אחר: שסח וניחר דברים כלפי מעלה, וכמובא להלן.

אמר רבי יוחנן: מפני מה זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא ויקרא [שפירוש "רבא ויקרא" הוא: גדול ומכובד]?

מפני שלא סיפר בגנותה של ארץ ישראל. שנאמר שאמר שליחו של סנחריב לעם ישראל, כשרצה לפתותם שיכנעו לו: "שמעו דבר המלך וגו' כה אמר מלך אשור עשו אתי ברכה וצאו אלי וגו' עד באי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם". ולא אמר: אל ארץ מוטבת מארצכם.

נחלקו רב ושמואל בענינו של סנחריב, שאמר לישראל שיקחם לארץ טובה כארצם.

חד אמר: מלך פקח היה.

וחד אמר: מלך טיפש היה.

למאן דאמר מלך פקח היה, היינו שחשב סנחריב בליבו, **אי אמינא להו עדיפא מארעייכו** [אם אומר להם ארץ טובה יותר מארצכם], **אמרו** [יאמרו לי]: **קא משקרת,** שהרי אין ארץ טובה יותר מארץ ישראל!

ומאן דאמר מלך טיפש היה, משום שאם כן, שהאמת כדבריו, שאין ארצו טובה מארץ ישראל, **מאי רבותיה?** היאך רצה לפתותם, במה יהיה להם טוב יותר בארצו? כתוב כשהגלה סנחריב את עשרת השבטים: "וינחם בחלח נהר גוזן וערי מדי".

להיכא אגלי להו [להיכן הגלה אותם, כלומר, היכן נמצאים מקומות אלו]?

מר זוטרא אמר: לאפריקי הגלה אותם.

ורבי חנינא אמר: להרי סלוג.

אבל ישראל, כשהגלה אותם סנחריב, **ספרו בגנותה של ארץ ישראל.**

כי מטו "שוש" [כשהגיעו למקום ששמו שוש], **אמרי: שויה כי ארעין** [מקום זה שוה כארצנו].

כי מטו למקום ששמו "עלמין", אמרו: מקום זה שוה **כעלמין** [כירושלים, שנקראת בית עולמים].

כי מטו למקום ששמו "שוש תרי", אמרי: על חד תרין. כלומר, מקום זה יפה פי שנים ממקומנו. ועל שם דבריהם נקראו המקומות הללו בשמות אלו.

כתוב בהמשך הפסוק שהובא לעיל "לכן ישלח האדון ה' וגו'": **"ותחת ככדו יקד יקד כיקוד אש"**. והיינו, שנשרפו כל חיילותיו של סנחריב.

אמר רבי יוחנן: אמנם בדרך כלל "ככודו" משמע גופו ובשרו, ואם כן, "תחת ככודו" - היינו הנשמה שבתוך הגוף. אבל מה שנאמר כאן **"תחת ככודו" - ולא ככודו ממש** [אין הכוונה לככודו, גופו, ממש]. אלא הכוונה לבגדיו, שאף הם מכונים ככוד, **כי הא דרבי יוחנן קרי ליה למאני** [היה קורא לבגדים]: **"מככדותי"**, לפי שהם גורמים כבוד לאדם. ואם כן, פירוש הפסוק "ותחת ככדו יקד יקד כיקוד אש", היינו שנשרף גופו שתחת בגדיו.

רבי אלעזר אמר: מה שתחת **ככודו ממש,** דהיינו, תחת גופו - נשרף, וכפי שהיה בשריפת בני אהרן. **מה להלן,** בשריפת בני אהרן, היתה **שריפת נשמה,** והגוף נשאר קיים, אף כאן, הכוונה לשריפת נשמה, וגוף קיים.

תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה: פרעה שחירף בעצמו, ולא על ידי שליח [כפי שמוכח להלן], ואם כן, אין הבדיון גדול כל כך – נפרע אף הקדוש ברוך הוא ממנו בעצמו, ולא נתבייש כל כך. שאינו דומה המתבייש מן הגדול – למתבייש מן הקטן. אבל סנחריב, שחירף על ידי שליח, ויש בזה ביזוי גדול יותר – נפרע אף הקדוש ברוך הוא ממנו על ידי שליח, ונתבייש ביותר.

פרעה שחירף בעצמו, דכתיב ביה שאמר: "מי ה' אשר אשמע בקלו", נפרע הקדוש ברוך הוא ממנו בעצמו. דכתיב: "וינער ה' את מצרים בתוך הים", וכתוב: "דרכת בים סוסיך וגו'".

סנחריב שחירף על ידי שליח, דכתיב: "ביד מלאכיך חרפת ה'" [על ידי שליחך חרפת את ה'],

נפרע הקדוש ברוך הוא ממנו על ידי שליח. דכתיב: "ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה שמונים וחמשה אלף וגו'".

רבי חנינא בר פפא רמי: כתיב בהמשך אותו מקרא דלעיל "ביד מלאכיך חרפת ה'", שאמר סנחריב בליבו: "ואבוא מרום קצו". ו"מרום" משמע בית המקדש, כדכתיב בספר ירמיה: "מרום מראשון מקום מקדשנו".

ואילו בספר מלכים כתיב בלשון אחר: "ואבואה מלון קצו", שמשמע דירה של מעלה. דהיינו, מלוננו של הקדוש ברוך הוא.

כך אמר אותו רשע [סנחריב]: בתחלה אחריב דירה של מטה, בית המקדש, ואחר כך אחריב דירה של מעלה.

אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב שאמר סנחריב: "עתה המבלעדי ה' עליתי על המקום הזה להשחתו ה' אמר אלי עלה על הארץ הזאת והשחיתה?"

מאי היא, וכי היכן ציוה הקדוש ברוך הוא על סנחריב להשחית את ארץ ישראל? ומבאר רבי יהושע בן לוי:

דשמע סנחריב לנביא דקאמר: "יען כי מאס העם הזה את מי השלח ההולכים לאט ומשוש את רצין וכן רמליהו".

אמר רב יוסף: אלמלא תרגומא דהאי קרא [אילו לא היה לפנינו התרגום של הפסוק] הזה, לא הוה ידענא מאי קאמר [לא היינו יודעים מה כוונתו].

וכך הוא תרגומו של המקרא: "חלף דקץ עמא הדין במלכותא דבית דוד דמדבר להון בנייח, כמי שילוחא דנגדין בנייח, ואיתרעיאו ברצין ובר רמליה" [היות ומאס העם הזה במלכות בית דוד, שהנהיגה אותם בנחת, כמי השילוח שהולכים בנחת, ובחרו במלכות רצין וכן רמליה].

והיות והזכרנו את בן רמליה, מפסיקה הגמרא באמצע הענין, ומביאה דבר בעניינו של פקח בן רמליה:

אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב: "מארת ה' בבית רשע, ונוה צדיקים יברך"? "מארת ה' בבית רשע" [מארה - לשון קללה היא] - זה פקח בן רמליה, שהיה אוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה, ובכל זאת לא היה שבע, כי היתה מארה במאכלו.

"ונוה צדיקים יברך" - זה חזקיה מלך יהודה, שהיה אוכל רק ליטרא ירק בסעודה [שאפילו ירק היה אוכל במידה], ובכל זאת שבע מכך, כי היתה ברכה במאכלו. ועתה חוזרת הגמרא לענין שהתחלנו בו. לתשובת שאלתו של רבי יהושע בן לוי, היכן צוה הקדוש ברוך הוא על סנחריב להחריב את ארץ ישראל: וכתוב בהמשך המקרא דלעיל [י"ען כי מאס וגו']: **"ולכן הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור".** **וכתיב: "וחלף ביהודה שטף ועבר עד צואר יגיע".**

אם כן, הרי נתנבא הנביא שיבוא מלך אשור על ישראל! אלא מאי טעמא איעניש סנחריב, הרי עשה כדברי הנביא?

ומבארין: **נביא - אעשרת השבטים איתנבי [על עשרת השבטים נתנבא], שיגלם מלך אשור. ואילו איהו, סנחריב, יהיב דעתיה [נתן דעתו] על כולה ירושלים להחריבה ולהגלותה.**

בא נביא ואמר ליה כשבא על ירושלים: "כי לא מועף לאשר מוצק לה". אמר רבי אלעזר בר ברכיה, כך היא כוונת הכתוב: **אין נמסר עמו של חזקיה, שהוא עם עייף בתורה [עמל בתורה עד עייפות], ביד מי המציק לו [סנחריב].**

מאי "כעת הראשון הקל ארצה זבולן וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים"?

לא כראשונים, עשרת השבטים, שהקלו מעליהם עול תורה [וזוהו שנאמר "כעת הראשון הקל וגו'"]. אבל אחרונים, דורו של חזקיה, שהכבידו עליהן עול תורה [וזוהו שנאמר "האחרון הכביד"], וראויין הללו לעשות להם נס כעוברי הים וכזורכי הירדן [וזוהו שנאמר "דרך הים עבר הירדן"].

אמר הקדוש ברוך הוא: **אם חוזר בו סנחריב - מוטב. ואם לאו - אני אעשה לו גליל בגוים [שמגלגל בחרפה בכל הגוים].**

כתוב: **"אחרי הדברים והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים הבצרות ויאמר לבקעם אליו".** וסוברת הגמרא עתה, ש"אחרי הדברים

והאמת" מדבר בחזקיה, שהיו הוא וזורו עוסקין בתורה. ואז בא סנחריב, ובא ביהודה ויאמר לבקעה.

ותמהה הגמרא: **האי רישנא להאי פרדשנא** [וכי מביאין דורון כזה לאדון כזה? כלומר, וכי מפני שהאמת כחזקיה, בא עליהם סנחריב!]
אלא כך הוא פירוש הפסוק: **"אחרי הזכרים והאמת", מאי "אחר"?** אחר איזה דבר?

אמר רבינא: לאחר שקפץ הקדוש ברוך הוא ונשבע [וזהו "אמת" שנאמר בפסוק, שחותמו וקיומו של הקדוש ברוך הוא - אמת הוא] את השבועה דלהלן.
ואמר הקדוש ברוך הוא: אי אמינא ליה לחזקיה מייתינא ליה לסנחריב ומסרנא ליה ביזך [אם אומר לחזקיה שאביא עליו את סנחריב ואמסרנו בידו], **השתא אמר: לא הוא בעינא, ולא ביעתותיה בעינא** [עתה יאמר לי, אין אני חפץ לנצח אותו, ולא את הפחד מפניו אני רוצה].

מיד קפץ הקדוש ברוך הוא ונשבע: דמייתינא ליה [שאביא אותו]. **שנאמר "נשבע ה' צבאות לאמר, אם לא כאשר דמיתי כן היתה, וכאשר יעצתי היא תקום, לשבר אשור בארצי, ועל הרי אבוסנו, וסר מעליהם עלו, וסבלו מעל שכמו יסור"**.

אמר רבי יוחנן: אמר הקדוש ברוך הוא, יבא סנחריב וסיעתו, ויעשה אבוס לחזקיהו ולסיעתו [זהו לשון "אבוסנו". והיינו, שיהיו כולם פגרים מתים, ויאכילו ישראל את סוסייהם ובהמתם מתוך עצמות הפגרים, כעין אבוס].

כתוב: **"והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך, ועלו מעל צוארך, וחבל על מפני שמן"**. **אמר רבי יצחק נפחא: חובל עול של סנחריב** [נתקלקל ונחבל עולו של סנחריב, שהיה רוצה להטיל על ישראל] - **מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בכתי כנסיות ובכתי מדרשות בשעות החשיכה, כדי שיוכלו ללמוד תורה.**

מה עשה חזקיהו?

נעץ חרב על פתח בית המדרש, ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה - ידקר בחרב זו!

בדקו מדן ועד באר שבע, ולא מצאו עם הארץ.

בדקו מגבת ועד אנטיפרס [מקומות הן, בגבול ארץ ישראל], **ולא מצאו תינוק ותינוקת, איש ואשה, שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה.**

ועל אותו הדור הוא אומר: "והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן וגו'". שיהיה די לו לאדם בכל כך מעט צאן.

ואומר: "והיה ביום ההוא יהיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה".

וכך הוא פירושו של הפסוק: **שאף על פי שאלף גפן באלף כסף**, שהגפנים יקרים מאוד, לפי שאין להם הרבה גפנים, והעוסק בכרמים היה משתכר הרבה, בכל זאת - **לשמיר ולשית יהיה הכרם**. שהיו מניחין ישראל כרמיהן בור, ועוסקין בתורה.

כתוב: **"אוסף שללכם אסף החסיל כמשק גבים שקק בו"**.

אמר להם נביא לישראל: אספו שללכם [שלל חילו של סנחריב, שנפלו כולם פגרים מתים].

אמרו לו ישראל לנביא: **לבזוז** כל אחד לעצמו, או לחלוק לכולם שוה בשוה את כל השלל?

אמר להם: חלקו את השלל **כאסף החסיל**. כפי שהחסיל אוסף את מאכלו [חסיל הוא מין חגב]. **מה אסף החסיל - כל אחד ואחד נוטל לעצמו, אף שללכם - כל אחד ואחד יטול לעצמו**.

אמרו לו: והלא **ממון עשרת השבטים מעורב בו**, שהרי כשהגלה סנחריב את עשרת השבטים, נטל מהם את ממונם, והיאך אנו מותרים ליטול אותו ממון לעצמנו?

אמר להם: **"כמשק גבים שקק בו"** [הרי זה כאילו צינורות שמזלפים מים נובעים השקו באותו ממון - וטיהרוהו]. **מה גבים הללו, מעלין את האדם מטומאה לטהרה**, על ידי שטובל במים שבהם, **אף ממונם של ישראל, כיון שנפל ביד גוים - מיד טיהר, ומותר לישראל אחר**.

אמר רב הונא: **עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום**. שנאמר: **"בא על עית, עבר במגרון, למכמש יפקיד כליו, עברו מעברה, גבע מלון לנו, חרדה הרמה, גבעת שאול נסה"**, **"צהלי קולך בת גלים, הקשיבה לישה, עניה ענתות, נדה מדמנה, ישבי הגבים העיזו"**.

ותמהינן: **הני**, המסעות שנמנו בפסוקים אלו, **טובא הויין** [רבים יותר הם], שהרי יש כאן י"ב מסעות!

ומבארין: מה שנאמר בפסוק **"צהלי קולך בת גלים"**, אין זה אחד מן המסעות, אלא **נביא הוא דקאמר לה לכנסת ישראל: צהלי קולך בת גלים, בתו של אברהם יצחק ויעקב, שעשו מצות רבות כגלי הים**.

וכן מה שנאמר **"הקשיבה לישה"**, אין זה אחד מהמסעות, אלא כך אמר הנביא לכנסת ישראל: **מהאי, מסנחריב, לא תסתפי** [אל תחששי]. **אלא איסתפי מנכודנצר הרשע, דמתיל כאריה** [שנמשל לאריה]. **שנאמר** עליו בספר ירמיה: **"עלה אריה מסבכו וגו'". וזהו שנאמר כאן "הקשיבה לישה", ש"ליש" הוא ארי**.